

NADANIE IMIENIA OLGIERDA BRZESKIEGO SZKOLE W GRZYBOWIE, KTÓRA OBCHODZIŁA 95-LECIE ISTNIENIA

W dniu 14 czerwca 2003 roku w Grzybowie odbyła się uroczystość, podczas której Szkole Podstawowej nadano imię Olgierda Brzeskiego. Połączono to z obchodami 95-rocznicy pobudowania szkoły i uroczystym poświęceniem sztandaru.

Grzybowo to niewielka miejscowość położona 6 km na północny-wschód od Wrześni, na trasie Września – Witkowo. Najstarsze wzmianki o Grzybowie pochodzą z końca XIV wieku. Wokół Grzybowa powstał wówczas zespół osadniczy, złożony z przysiółków i wsi z nazwami utworzonymi od imion dziedziców. W XV wieku odnotowano istnienie obok siebie kilku oddzielnych wsi, w których nazwie pojawiało się słowo Grzybowo, a mianowicie: Grzybowo Starsza Wieś, Grzybowo Chrzanowice, Grzybowo Rabeżyce, Grzybowo Kleparz i Grzybowo Wódki. Osady Kleparz i Wódki są dzisiaj osobnymi miejscowościami, a Grzybowo Chrzanowice i Grzybowo Rabeżyce tworzą obecnie jedną wieś o wspólnej nazwie Grzybowo. W drugiej połowie XVII wieku Grzybowo nazywano miasteczkiem. W 1793 roku, podczas drugiego rozbioru Polski wieś znalazła się pod panowaniem pruskim (J. Deresiewicz 1978, s. 68, 91, 98). W drugiej połowie XVIII wieku dobra grzybowski należały do trzech rodzin: Trąpczyńskich, Lutomskich i Błociszewskich. Do lat trzydziestych XX wieku majątek Grzybowo był w posiadaniu kilku rodzin, ostatecznie utrzymała się przy nim rodzina Lutomskich.

We wsi, około 400 metrów na wschód od dawnego dworu Lutomskich znajduje się wczesnośredniowieczne grodzisko – główna atrakcja i duma Grzybowa. Jego powierzchnia wynosi 4,7 ha, a wewnątrz 2,2 ha. Położone jest na lewym brzegu rzeki Struga- dopływie Warty. Otoczone jest wałami, które obecnie w najwyższym miejscu sięgają do 9 metrów wysokości. Kształt grodziska przypomina czworobok o zaokrąglonych narożnikach. Pierwotnie bramy znajdowały się we wschodniej i północnej części grodu. Obecne wejście znajduje się w zachodniej partii grodziska – od strony szosy. Obiekt otoczony jest rowem, który wykopano w 1935 roku i połączono z rzeczką (Z. Kurnatowska, M. Tuszyński 1996).

Grodzisko od najdawniejszych czasów budziło zainteresowanie nie tylko mieszkańców Grzybowa, którzy jego początki, jak to często było w przypadku dawnych grodzisk, wiąźali z okresem wojen szwedzkich (O. Brzeski, 1938). W XIX wieku grodziskiem zainteresowali się naukowcy z Polski i Niemiec, umieszczając informacje na jego temat w sporządzanych wówczas katalogach grodzisk (por. W. Kowalenko, 1938, s. 218). Również historyk Karol

Potkański w swojej pracy z 1922 roku zwrócił uwagę na szczególne usytuowanie grodziska w równej odległości między Gnieznem a Gieczem (K. Potkański, 1922, s. 444-445).

Jako pierwszy badania archeologiczne na grodzisku w Grzybowie przeprowadził Wilhelm Schwartz, który odkrył duże ilości kości zwierzęcych i ceramikę (W. Schwartz, 1879, s. 7).

W końcu lat 30 XX w. młody Olgierd Brzeski, którego rodzina wywodziła się z tych okolic, spędzając wakacje u ciotki Stefanii Lutomskiej w Grzybowie, zainteresował się tym zabytkiem i w roku 1937 przeprowadził niewielkie badania sondażowe na grodzisku, stawiając „pierwsze kroki” w działalności archeologicznej. Stwierdził, że na majdanie grodu pod warstwą ziemi ornej znajdowała się warstwa kulturowa z licznym materiałem ruchomym. Z pomocą archeologów z Poznania wydobytą ceramikę wydatował na X wiek. Wyniki swoich badań opublikował w 1938 roku w czasopiśmie „Z otchłani wieków” (13, 1938, s. 151-153). Wypadki dziejowe i dalsze losy Olgierda Brzeskiego sprawiły, że te, tak obiecujące początki badań przeszłości ziemi wrzesińskiej musiały długie lata czekać na kontynuację.

Po rozpoczęciu wojny w 1939 r. Olgierd Brzeski opuścił kraj docierając do Francji, gdzie wstąpił jako ochotnik do II Dywizji Strzelców Pieszych. Po kapitulacji Francji został internowany w Szwajcarii, gdzie miał możliwość podjęcia przerwanej nauki. W ciągu roku zdał maturę i zaczął studiować chemię na Politechnice w Zurychu. Po uzyskaniu tytułu inżyniera dostał się do zespołu naukowców zajmujących się antybiotykami i z tej dziedziny napisał prace doktorską (1948). Sytuacja polityczna w Polsce skłoniła go do pozostania na emigracji. Związał się zawodowo z firmą farmaceutyczną Sandoz w Bazylei, która zaoferowała Mu pracę w Indiach bądź Kanadzie. Podpisał umowę na trzy lata, obejmując stanowisko wiceprezydenta ds. naukowych i promocji w Sandoz Pharmaceuticals Ltd. w Montrealu. W ciągu kilku lat niewielką filię przekształcił w potężny koncern. 10 sierpnia 1957 roku poślubił Marietę Lasowską, z którą miał cztery córki. Od 1970 do 1987 roku był prezesem i dyrektorem naczelnym Sandoz Canada Inc. Dr Brzeski brał też czynny udział w życiu Polonii Kanadyjskiej. Był członkiem Stowarzyszenia Polskiego w Montrealu, Polskiego Związku Ziem Zachodnich i Polskiego Instytutu Naukowego. Był założycielem i kierownikiem Polsko-Kanadyjskiej Izby Handlowej. W ciężkich latach stanu wojennego zajął się gromadzeniem i przesyłaniem lekarstw do Polski. Za swoje zasługi na polu społecznym odznaczony został w 1990 roku krzyżem kawalerskim Orderu Polonia Restituta i Złotą Odznaką Honorową Kongresu Polonii Kanadyjskiej.

Mimo, iż całe zawodowe życie związał z firmą farmaceutyczną, nie opuszczały Go marzenia o pracy w archeologii. W 1980 roku rozpoczął kurs z zakresu archeologii na uniwersytecie w Montrealu. Nauka trwała 10 lat. W ramach praktyk uczestniczył w wykopaliskach na całym świecie: Cyprze, Izraelu, Francji, Belize, Chinach, Japonii, Afryce Południowej, Majorce, Malcie (Wrzesiński Słownik Biograficzny, pod red. W. Śliwczyńskiego, 2002, D. Banaszak, K. Łopatka 2003, s. 7-11). Nie zapomniał też młodościowej fascynacji, którą było grodzisko w Grzybowie. Aby zrealizować swoje marzenia i rozpocząć systematyczne badania tego grodziska założył w 1989 roku i uposażył Fundację Brzeskich przy Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Jednym z głównych celów Fundacji stało się finansowanie prac archeologicznych w Grzybowie. Marzenie z czasów gimnazjalnych urzeczywistniło się.

W 1989 roku rozpoczęto prace wykopaliskowe na grodzisku, poprzedzone niewielkimi badaniami wiertniczymi. Opiekę naukową nad badaniami archeologicznymi objęła

Komisja Archeologiczna Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a z jej ramienia – prof. Zofia Kurnatowska. Kierownikiem wykopalisk został mgr Mariusz Tuszyński. Początkowo Założyciel Fundacji przyjeżdżał na wykopaliska każdego roku, później rzadziej, co drugi rok. W 1997 roku władze samorządowe Wrześni za zasługi i zaangażowanie się w badanie wczesnośredniowiecznego grodziska w Grzybowie nadały Brzeskiemu tytuł Honorowego Obywatela Wrześni. W 1998 roku Grzybowo po raz ostatni gościło na wykopaliskach Olgierda Brzeskiego. 2 grudnia 2000 roku zmarł mając 79 lat. Prochy Jego wedle życzenia sprowadzono do Polski i 29 maja 2002 roku złożono w rodzinnym grobowcu w Jarząbkowie niedaleko Wrześni.

Tak barwne życie, bogate doświadczenie zawodowe, działalność społeczna i niepodległościowa na emigracji w Kanadzie, fascynacja archeologią, a przede wszystkim rozślawienie grodziska w Grzybowie sprawiło, że Olgierd Brzeski stał się doskonałym kandydatem na patrona szkoły podstawowej w Grzybowie.

Powstanie szkoły w Grzybowie sięga roku 1908. Pożyczkę na jej wybudowanie otrzymano z Powiatowej Kasy Oszczędności w Gnieźnie. Początkowo szkoła miała tylko jedną klasę. Po upływie roku dobudowano drugie pomieszczenie. 15 listopada 1937 roku dwuklasową Szkołę Powszechną w Grzybowie przemianowano na Publiczną Szkołę Powszechną I stopnia. Na kilka lat przed wybuchem II wojny światowej poziom nauczania w szkole w Grzybowie mocno się pogorszył. Wizytator wystawił dokument, w którym nakazał kierownictwu placówki szybko podnieść efektywność nauczania. Niestety wybuch wojny, przekreślił możliwości poprawy. Podczas okupacji hitlerowskiej dzieci z polskich rodzin nie uczęszczały do szkoły, ponieważ zajęcia prowadzono wyłącznie dla niemieckich uczniów. Po wojnie szkoła wzbogaciła się o drugi budynek, przejęto bowiem w tym celu dworek Lutomskich. Od 1955 roku do placówki szkolnej w Grzybowie zaczęły należeć trzy punkty filialne: szkoła w Stanisławowie, Sobiesiemiu i Sędziwojewie. W 1964 roku przeprowadzono remont „dworu”- drugiego budynku należącego do szkoły. Naprawiono dach, kominy, położono nowe tynki, wymieniono rynny. 1 września 1965 inaugurację roku szkolnego przeprowadzono w nowo wyremontowanym obiekcie. W 1967 roku szkoła w Grzybowie jako jedyna w powiecie wrzesińskim zdecydowała się na wprowadzenie klasy wstępnej. Eksperyment wprowadzenia tzw. ”zerówki” powiódł się. Z roku na rok wprowadzano coraz więcej udogodnień dla uczącej się młodzieży. Zakładano koła zainteresowań, urządzano pracownie, otworzono szkolny sklepik, zbudowano boisko do gry w siatkówkę (D. Banaszak 1998, s. 17-29). Mimo wielu braków w wyposażeniu szkoły uczniowie przez cały czas zdobywają wysokie pozycje na olimpiadach przedmiotowych, konkursach i w sporcie.

14 czerwca 2003 roku to bardzo ważny dzień w historii szkoły. W dniu tym bowiem Szkoła Podstawowa w Grzybowie obchodziła swój jubileusz 95-lecia istnienia. Uroczystość rozpoczęto od mszy polowej, w czasie której ksiądz Adam Kapka, proboszcz parafii rzymsko-katolickiej pod wezwaniem Św. Michała Archanioła w Grzybowie, dokonał poświęcenia sztandaru. Warto podkreślić, iż na jednej stronie sztandaru został przedstawiony w rekonstrukcji gród grzybowski! Nastąpiła ceremonia wbijania pamiątkowych gwoździ w drzewce sztandaru. Zaszczytu tego dostąpili: córka Patrona Szkoły Ada Brzeski, która na tę uroczystość przybyła specjalnie z Kanady, fundatorzy sztandaru i przedstawiciele władz. Rodzicami chrzestnymi sztandaru zostali Anna Dekowska i Borysław Kubiak -wieloletni zasłużeni pedagodzy pracujący w Grzybowie. Dalsza część uroczystości miała miejsce na terenie szkoły. Dyrektorka szkoły powitała wszystkich przybyłych. Honorowymi

gośćmi byli członkowie rodziny Olgierda Brzeskiego: córka – Ada Brzeski, siostrzeniec – Przemysław Thieleman i kuzynka Maria Brzeska. W czasie uroczystości przedstawiono sylwetkę Patrona. Przewodnicząca Komisji Edukacji odczytała uchwałę Rady Miasta z dnia 10.02.2003, w której ”Na wniosek Rady Szkoły oraz Rady Rodziców nadaje się Samorządowej Szkole Podstawowej w Grzybowie imię Olgierda Brzeskiego”. Fakt ten został zadokumentowany specjalną tablicą pamiątkową, której odsłonięcia dokonali: Ada Brzeski – córka Olgierda Brzeskiego i burmistrz Wrześni Tomasz Kałużny. Na tablicy pojawiły się słowa, które według Haliny Lepki, bibliotekarki z Grzybowa, Olgierd Brzeski wypowiedział po założeniu Fundacji Brzeskich (Gazeta Wyborcza, 2002): „Chciałbym, aby po Brzeskich pozostało nie tylko to, że byli tu dziedzicami...”. Podczas uroczystości w murach szkoły można było oglądać dwie wystawy-jedna poświęcona była sylwetce patrona, druga historii szkoły. Po części oficjalnej przyszedł czas na występy artystyczne przygotowane przez uczniów szkoły, Młodzieżową Orkiestrę Dętą z Wrześni i zaproszoną młodzież.

Dorota Dominiczak-Głowacka

BIBLIOGRAFIA

- Banaszak D.
1998 Monografia Szkoły Podstawowej w Grzybowie, s. 9-30.
- Banaszak D., Łopatka K.
2003 Monografia Szkoły Podstawowej w Grzybowie, s. 7-11.
- Brzeski O.
1938 Grodzisko wczesnohistoryczne w Grzybowie-w powiecie wrzesińskim, ZOW 13, s. 151-153.
Gazeta Wyborcza nr 234, 7.10.2002, s.19
- Kaczmarek J.
1977 W kręgu Wilhelma Schwartza (czyli sami swoi), [w:] Archeologia i starożytnicy. Studia dedykowane Profesorowi Andrzejowi Abramowiczowi w 70 rocznicę urodzin, Łódź, s. 87-97.
- Kowalenko W.
1938 Grody i osadnictwo grodowe Wielkopolski wczesnohistoryczne (od VII do XII wieku), Poznań.
- Kurnatowska Z., Tuszyński M.
1996 Wczesnośredniowieczne grodzisko w Grzybowie pod Wrześnią, Kronika Wielkopolski, nr 4 (79), s. 76-85.
- Potkański K.
1922 Ze studiów nad ustrojem grodowo-plemiennym, [w:] Pisma pośmiertne Karola Potkańskiego, t.1, Kraków.
- Schwartz W.
1879 I. Nachtrag zu den Materialien zur prahistorischen Kartographie der Prov. Posen. Beilage zum Programm des Königl. Fr. W. Gymnasiums in Posen, Poznań.
- Wrzesiński Słownik Biograficzny, pod redakcją W. Śliwczyńskiego,
2002
Ziemia Wrzesińska. Przeszłość i teraźniejszość, praca zbiorowa pod redakcją J. Deresiewicza, Warszawa-Poznań 1978, s. 46.

Ryc. 1. Odsłonięcie tablicy pamiątkowej
Abb. 1. Enthüllung der Gedenktafel

Ryc. 2. Olgierd Brzeski – portret
Abb. 2. Portrait von Olgierd Brzeski

Ryc. 3 i 4. Sztandar szkoły przód i tył
Abb. 3 i 4. Schulfahne (von vorn und von hinten)

Ryc. 5. Rodzina Olgierda Brzeskiego
Abb. 5. Familie von Olgierd Brzeski

Ryc. 6. Rodzice chrzestni sztantaru
Abb. 6. Taufeltern der Schule

Ryc. 7. Przekazanie sztandaru szkoły
Abb. 7. Übergabe der Fahne

Ryc. 8. Wpis do książki pamiątkowej
Abb. 8. Eintragung in die Festschrift

Ryc. 9. Pamiątkowa fotografia
Abb. 9. Gedenkphoto